

Л.Л. КІСТЕРСЬКИЙ, д-р екон. наук, проф.,
заслужений діяч науки і техніки України,
проф. кафедри міжнародних економічних відносин
Донецький національний університет імені Василя Стуса
вул. 600-річчя, 21, 21027, Вінниця, Україна
e-mail: l.kistersky@iprgroup.info
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5993-763X>

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ БАГАТОПОЛЯРНОЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Наприкінці ХХ — початку ХХІ ст. у світі спостерігається прискорення процесів глобалізації, що проявляється в посиленні взаємозалежності країн і дістає відображення у формуванні різних типів їх регіональних інтеграційних об'єднань. Ущільнення простору і часу завдяки сучасним засобам зв'язку та розвитку транспорту, з одного боку, суттєвим чином зблизило національні виробництва, посилило можливості взаємодії між ними, викликало необхідність розв'язання нових проблем, що є спільними для всіх країн, а з іншого — загострило конкурентну боротьбу вже не між окремими країнами, а між їх об'єднаннями.

У такому контексті важливого значення набувають дослідження структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації, аналіз розвитку регіональних процесів у глобальному просторі й удосконалення механізму управління структурною взаємозалежністю глобалізації та регіоналізації з метою попередження кризових явищ у світовій економіці. Вивченню глобалізації та регіоналізації присвячено багато фундаментальних праць, проте слід констатувати, що досі залишається не розкритим таке принципове питання, як структурна взаємозалежність процесів глобалізації та регіоналізації у світовому господарстві.

У рецензованій монографії С.О. Радзівєвської [1] запропоновано нове концептуальне розв'язання наукової проблеми обґрунтування теоретичних, методологічних і прикладних підходів щодо дослідження структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації у світовому господарстві. Структура даного видання є чітко продуманою. Праця включає чотири розділи, у яких логічно і послідовно розглядаються окреслені питання, кожен розділ завершується висновками.

У першому розділі монографії ґрунтовно розкрито концептуальні засади дослідження структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації у

Ц и т у в а н н я: Кістерський Л.Л. Передумови формування багатополлярної глобальної економіки. *Економіка України*. 2021. № 8. С. 85—90.

світовому господарстві. На основі результатів аналізу наукових праць провідних учених авторка обґрунтовує, що світове господарство є складною органічною ієрархічною стохастичною високоорганізованою багаторівневою системою. Використовуючи системно-синергетичний підхід, С.О. Радзівська переконливо показує, що в системі світового господарства, яка містить цілий ряд структурних елементів і є впорядкованою множиною структурно взаємопов'язаних і функціонально взаємозалежних різнотипних систем, зміни в перебігу будь-якого процесу в будь-якій із систем викликають зміни і в перебігу процесів в інших системах і в усій складній системі в цілому. Дослідниця слушно зазначає, що відносини між глобалізацією та регіоналізацією є структурними і взаємозалежними, що впливає з приналежності світового господарства до складних систем.

Результатом дослідження концептуальних засад структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації у світовому господарстві є доведення можливості втрати в процесі розвитку світового господарства рівноваги та його потрапляння в точки біфуркації. Отже, подальший розвиток світового господарства має ймовірнісний характер і може вести його як до збільшення ентропії, до деградації, так і до самовідновлення рівноваги, його стрибкоподібної трансформації шляхом підвищення ступеня організованості на основі включення механізмів самоорганізації.

Показано, що в основі процесів як регіоналізації, так і глобалізації лежать інтеграційні процеси, у особливостях перебігу яких ключову роль відіграє інститут національної держави.

У рецензованій праці особливий інтерес становить розкриття механізму формування регіональних блоків країн, здатних до утворення багатоплярного світу. На увагу заслуговує також висвітлення діалектично суперечливого характеру структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації, який пояснюється тим, що в процесі розвитку регіональних інтеграційних об'єднань, послідовного переходу від зони вільної торгівлі до повної інтеграції можуть відбуватися послаблення зв'язків, що формують об'єднання країн з «третіми» країнами, а відповідно, і зменшення цілісності, згуртованості світової економіки, її деглобалізація, фрагментація з посиленням виокремлення розглядуваного об'єднання.

Висловлюється думка, що регіоналізація спрямована на зменшення того негативного впливу на держави регіонального інтеграційного об'єднання, який є результатом програшу ними конкуренції з багатонаціональними підприємствами, а тому регіоналізацію можна розглядати як намагання країн — учасниць об'єднання мінімізувати для себе негативні наслідки глобалізації.

Другий розділ рецензованого дослідження присвячено розкриттю формування глобальних і локальних мережевих систем у процесі поглиблення структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації у світовому господарстві. Авторка цілком вірно зазначає, що основу глобальних мережевих систем формують глобальні ланцюги доданої вартості та міжнародні виробничі мережі, які охоплюють світове господарство і передбачають широку фрагментацію виробничого процесу та його координацію, тоді як основу локальних мережевих систем утворюють стратегічні альянси, кластери та міські агломерації, які функціонують на певній території.

У монографії обґрунтовано, що глобальна мережевізація є закономірним результатом цифровізації світової економіки, розвитку її фінансової системи, прогресу в цифровій кооперації та досягнень в ІКТ. Слід погодитися, що значення глобальних мережевих систем для світової економіки в подальшому збільшуватиметься. У праці наголошується, що формування глобальних ланцюгів доданої вартості й на основі їх сукупності — глобальних мереж виробництва є потужним засобом глобалізації світового господарства. Очевидно, що завданням першочергової важливості для всіх суб'єктів світового господарства є включення в глобальний ланцюг доданої вартості та зайняття в ньому якомога більшої частки доданої ним вартості.

Серйозну увагу також приділено цифровізації кооперації, що сприяє формуванню оптимальних глобальних ланцюгів доданої вартості та глобальних виробничих мереж, до яких долучаються найефективніші виробники доданої вартості при вилученні з них неефективних виробників. При цьому авторка слушно акцентує на важливості визначення суб'єкта — координатора ланцюга чи мережі, здатного вирішувати проблему оптимізації її складу і заміни в ній одних суб'єктів іншими з метою оптимізації функціонування ланцюга й утвореної сукупності ланцюгів мережі. С.О. Радзівська підкреслює, що процеси формування та функціонування глобальних мережевих систем перебувають під впливом не лише об'єктивних, але й суб'єктивних чинників, адже глобальна мережева система формується партнерською взаємодією, інтеграцією юридично незалежних, проте економічно пов'язаних процесів на різних континентах і в різних країнах світу.

У другому розділі також показано, що розвиток локальних мережевих систем на основі формування стратегічних альянсів, кластерів та міських агломерацій поглиблює структурну взаємозалежність глобалізації та регіоналізації у світовому господарстві. У проаналізованих видах локальних мережевих систем практично відсутнє управління ними, мережа функціонує без ієрархії. Лише у стратегічних альянсах має місце децентралізоване управління. На погляд С.О. Радзівської, доповнення мережі ієрархією є необхідним для забезпечення стабільного і стійкого функціонування як глобальних, так і локальних мережевих систем.

У третьому розділі розкрито зміст трансформації структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації і формування центрів економічного впливу. Трансформацію структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації авторка визначає як якісну зміну структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації, спричинену втратою одними суб'єктами світового господарства статусу центрів економічного впливу і набуття цього статусу іншими суб'єктами. С.О. Радзівська також підкреслює, що трансформація структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації у світовому господарстві відбувається шляхом зміни процесів регіоналізації, врегульованих міжнародними економічними організаціями і діями центрів економічного впливу на державному, регіональному, трансрегіональному рівнях, а також здійснюється за участі центрів економічного впливу у функціонуванні міжнародних економічних інституцій на глобальному рівні.

У рецензованій праці механізм дії центрів економічного впливу розкривається графічною моделлю, за допомогою якої на схемі структури світового

господарства показано, як центр економічного впливу як суб'єкт світового господарства змінює перебіг процесів регіоналізації та глобалізації у світовому господарстві. Теоретичне розкриття сутності трансформації структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації у світовому господарстві поглиблюється аналізом становлення США як центру економічного впливу наприкінці Другої світової війни і післявоєнної відбудови країн — її учасниць. Така повоєнна трансформація структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації завершується наприкінці ХХ ст. і змінюється на початку ХХІ ст. наступною трансформацією, яка проявляється у формуванні, поряд із створеним на завершальному етапі попередньої трансформації структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації Євро-Атлантичним центром економічного впливу, Східного анклаву як нового центру економічного впливу. Зазначається, що Східний анклав виявляє наміри стати світовим центром економічного впливу, чим згуртовує США та ЄС, посилюючи єдність Євро-Атлантичного центру. Висновок про формування двох центрів — Євро-Атлантичного і Східного анклаву — дослідниця підтверджує аналізом фактичного стану розвитку США, ЄС, КНР і регіоналізації світового господарства.

У цьому розділі значну увагу авторка приділяє досвіду функціонування Євро-Атлантичного центру економічного впливу і Східного анклаву, який показує, що трансформація структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації і формування центрів економічного впливу пов'язані з розвитком трансконтинентальних і трансрегіональних коаліцій. Основною перевагою укладання таких коаліцій є можливість усіх учасників всебічно обговорити питання їх розвитку за відсутності будь-яких обмежень щодо кількості учасників і характеру їх участі в переговорах. Алгоритм розвитку трансконтинентальних коаліцій зорієнтований на поступове об'єднання існуючих і підключення нових коаліцій, результатом якого є збільшення кількості учасників і поглиблення предмета переговорів. Виходячи з існуючої ситуації в основу цього алгоритму слід покласти коаліції, у результаті дії яких посилюються зв'язки між провідними країнами, об'єднаннями і міжнародними організаціями.

Аналіз сучасного стану розвитку міжнародних економічних відносин дав можливість С.О. Радзівській дійти висновку, що розв'язати ті суперечності, які утворились у світовому господарстві, і зокрема у взаємовідносинах між провідними центрами економічного впливу, можна лише на основі запровадження складної системи переговорів і угод за широкого представництва великої кількості учасників, що може бути забезпечене формуванням на трансрегіональному рівні структури світового господарства системи трансконтинентальних коаліцій, здатних створити умови для досягнення консолідованого розвитку світового господарства. Тим самим може бути забезпечено і перехід до багатополлярної системи світового господарства, що відповідатиме цивілізаційно-культурному багатоманіттю світу і підтримуватиме його цілісність.

У четвертому розділі дослідження привертає увагу всебічне висвітлення механізму структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації в регіональних інтеграційних об'єднаннях. Показано, що в контексті рецензова-

ної праці механізм структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації в угрупованні є взаємоузгодженою і взаємопов'язаною взаємодією національних держав-учасниць і відповідних інституцій, що формує ланцюг розвитку й оптимального функціонування в ньому торговельно-економічних процесів, а також їх управління, виступаючи важливим інструментом для посилення позицій у світовому господарстві. Дія механізму проявляється в результаті розвитку, з одного боку, внутрішніх зв'язків, спрямованих на забезпечення взаємодії держав та інституцій усередині блоку, що формують ці об'єднання, а з іншого — зовнішніх зв'язків, націлених на участь угруповання в процесах глобалізації. Кластерний аналіз і динаміка коефіцієнта співвідношення позаблокового і внутрішньорегіонального товарного експорту, які характеризують розвиток ЄС, СНД, АСЕАН, ЮСМКА і МЕРКОСУР, дозволили виявити, що розглянуті регіональні інтеграційні об'єднання значно розрізняються за механізмами структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації в них. На позитивну оцінку заслуговує аналіз механізмів структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації в когерентній моделі ЄС, еволюційно-стохастичній парадигмі ЮСМКА та етатистській, державно-керіваній системі АСЕАН.

На завершення необхідно зазначити, що дослідження є результатом багаторічної роботи С.О. Радзівської. Дослідниці вдалося розкрити перспективи розвитку світового господарства, передумовою розв'язання сформульованої важливої наукової проблеми є духовне зростання людства, формування регіональних об'єднань країн усіх існуючих цивілізацій з урахуванням їх ціннісних орієнтацій з метою утворення на їх основі системи консенсусного регулювання глобальної економіки.

У контексті сказаного вихід у світ рецензованої монографії, безперечно, є помітною подією не лише для економістів, але й для широкого загалу наукової громадськості, політиків, управлінців і всіх, хто цікавиться актуальними проблемами світового господарства і міжнародних економічних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Радзівська С.О. Глобалізація та регіоналізація у світовому господарстві : моногр. — К. : ТОВ «ТРОПЕА», 2020. — 359 с.

Рецензія надійшла 25.06.2021

REFERENCES

1. Radziyevska S. Globalization and regionalization in the world economy. Kyiv, LLC «TROPEA», 2020, 359 p. [in Ukrainian].

Received on June 25, 2021

Leonid Kistersky, Dr. Sci. (Econ.), Professor,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Professor at the Chair of International Economic Relations
Vasil' Stus Donetsk National University
21, 600-richia St., 21027, Vinnitsa, Ukraine

PREREQUISITES OF MULTIPOLAR GLOBAL ECONOMY FORMATION

The monograph of Svitlana Radziyevska is the logical continuation of the previous research by the author dedicated to a wide range of integration issues on the regional and global levels of the world economy. The study focuses on the theoretical-methodological and practical aspects of the structural interdependence of globalization and regionalization. The author gives her explanation of the process of the multipolar world formation as opposed to the unipolar one. The reader will find the calculated indicators of the major regional integration groupings covering Europe, Asia, North, South America, Africa, as well as thorough description of the economic development of the USA and China. On the one hand, the research examines the Transatlantic Trade and Investment Partnership, striving to sign FTA between the USA and the EU with the purpose of strengthening their joint impact on the world economy in the form of the Euro-Atlantic Center of economic influence, introduced by the USA. On the other hand, the book investigates the Regional Comprehensive Economic Partnership as the coalition pushing the interests of the Eastern enclave of economic power, along with «One belt, one road», initiated by China.

Finally, the mechanism of structural interdependence of globalization and regionalization in the regional integration groups (EU, USMCA, ASEAN) is manifested as a result of the development, on the one hand, of internal ties aimed at ensuring the interaction of forming states and institutions within the association, and, on the other hand, external relations aimed at the bloc's participation in globalization. Contribution to the study of regionalism as a stimulating phenomenon that determines the development of the global economy, allowed the researcher to conclude that regionalization is critical for a sustainable future of the world.

Keywords: *structural interdependence of globalization and regionalization; transnationalization; regional integration groupings; world economy; structure of world economy; integration processes; centers of economic influence; transformation; mechanism; international trade; export of goods.*